

А.Філоненко, О.В.Петрова

(Київський національний лінгвістичний університет)

НЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСНІЙ ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Неологізми – це слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових реалій і понять, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками функціонування літературної мови, а також okazіоналізми (індивідуально-авторські новації), використані одноразово в мовній практиці певного автора, видання, редакції чи в конкретному тексті.

Поява неологізмів в італійській мові – цілком закономірне явище. Потреба в нових словах зумовлюється насамперед позамовними чинниками, зокрема соціальними і політичними змінами в суспільстві. Дана тема є надзвичайно актуальною, адже неологізми виникають у мові весь час і не лише в галузі суспільно-політичної лексики. Це й нові терміни науки, літератури, мистецтва, це й виробничо-технічна лексика, пов'язана з розвитком народного господарства, лексика, пов'язана з новими досягненнями в розвитку військової справи та військово-стратегічної науки, слова, що називають нові поняття, які виникають у галузі культурно-побутового обслуговування. Крім того, склад неологізмів італійської мови поповнюється за рахунок слів іншомовного походження, які позначають науково-технічні терміни, найрізноманітніші предмети виробництва.

Основною функцією неологізмів в італійській мові є її збагачення.

З одного боку, неологізми слугують для номінації нових чи ще не названих понять, реалій, а з іншого – для заміни попередніх найменувань новими, зумовленою різними чинниками – тенденцією до мовної економії, уніфікації номінативних моделей, виразнішого, точнішого найменування, експресивно-стилістичного оновлення, з причин соціально-політичного, пуристичного, евфемістичного характеру та інших.

Мовна практика засвідчує, що певні оновлення та стилістичні забарвлення відіграють у сучасній італійській літературній мові роль головного чинника сприйняття лексичних інновацій, поширення, апробації та узвичаєння їх у масовій свідомості читачів. Лексичні зміни у словниковому складі сучасної італійської мови викликають занепокоєння деяких італійських дослідників, стверджуючи, що окремі вирази та новотвори проникають у свідомість мовця та в повсякденну мову одночасно збіднюючи і збагачуючи її [3].

Функціонування нової термінології набуває особливого значення саме зараз, в період поглиблення інтеграції країн і міжнародних економічних зв'язків. Лексичний склад, розширення й ускладнення терміносистеми італійської мови віддзеркалює прогресивний розвиток суспільства, вплив сучасних процесів глобалізації, інтеграції, регіоналізації та посилення міжкультурної взаємодії. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століть сфера економіки виявилась одним із головних “постачальників” неологізмів до

італійської мови в зв'язку з новими тенденціями й напрямками соціально-економічного розвитку.

Неологічні процеси в межах італійської термінології спричинено взаємодією чинників внутрішнього та зовнішнього характеру. Впродовж останнього десятиріччя основними рисами процесів термінотворення для позначення нових понять є: активізація префіксального способу та словоскладання, а також поживлення процесу запозичення іншомовних термінів.

Сучасний етап науково-технічного прогресу вніс певні зміни в систему словотворчих засобів, зумовив використання нових дериваційних елементів: префіксоїдів *caro-*, *turbo-*, *pseudo-*, *psico-*, *toto-*, *bio-*, *eco-* та *geo-*, які вперше використовуються для створення терміноодиниць. Виявляють традиційно високу продуктивність і складні слова, утворені за моделлю V + N. Такі неологізми утворено за допомогою таких віддієслівних основ: *acchiappa-*, *attira-*, *blossa-*, *cambia-*, *ruba-*, *salva-*, *sbanca-*, *spalma-*, *spilla-*, *taglia-*. На структурному рівні найпродуктивнішою є модель N + N. Спостерігається активна тенденція до використання словотворчих формантів за іншомовним зразком у творенні італійських термінів-комполітів, наприклад, з англійської: *baby*, *bond*, *leader*, *mix*, *record*, *business*, *boom*, *shopping*, *manager*. Показовою тенденцією італійської мови виступає виникнення численних неологізмів, що віддзеркалюють труднощі та нестабільність, які спостерігаються у економічній ситуації сучасної Італії. Словотворчими формантами даної групи термінів є: *allarme*, *emergenza*, *mala*. Центрами інноваційних процесів останніх років є такі ключові поняття, як: *banca*, *contratto*, *dipendente*, *fondo*, *lavoro*, *provvedimento*, *riforma*, *tassa*. Ядром багатьох лексичних і фразеологічних інновацій для позначення реалій останніх років виступають такі лексеми, як: *fantasma*, *simbolo*, *effetto*, *fanta*, *monte*, *uomo*, *bons*.

Велика група нових слів утворена за допомогою суфікса – *poli* [1] для позначення різного роду скандалів: *tangentopoli* (скандал з хабарями), *assentopoli* (скандальні прогули на роботі), *universitopoli* (скандал купівлі-продажу екзаменів). В статті «Неологізми, італійці говорять в інтернеті» аналізуються неологізми, які зареєстровані лінгвістом падуанського університета Мікеле Кортелаццо «Список нової лексики». В цьому списку 150 нових слів, які з'явилися протягом 1995 року. Цікаво відмітити слова, які прийшли з Інтернету: *navigare* (подорожувати), *cyberspazio* (кібер-космос), *sito*(сайт); із політичної мови: *inciucio* (компроміс), *cespuglio* (маленька партія), *buonista* (добряк), *rifondarolo* < *Rifondazione comunista* (активіст партії комуністів); від імені Сільвіо Берлусконі народилися слова: *berluscones* (берлусконці), *berlusconizzarsi* (оберлусконитися), *polista* (активіст полюсу правих сил). Із слів, які включені до цього списку, до нашого часу дійшли *palestrato* (накачаний в спортзалі), *graffitaro* (хто любить писати і малювати на стінах) та інші.

З'ясуємо, які слова оновили італійську мову в 2004 році: *bandana* [5] (бандана), *delocalizzazione* (переміщення виробництва в іншу країну),

exitstrategy (стратегія виходу американців з Іраку), zapaterismo > Zapatero (запатаризм, від імені іспанського прем'єр-міністра).

В значній частині складних неологізмів в якості першої частини використовуються італійські слова bio-, euro-, tele-, або англійські baby-, cyber-, e-, info-, net-, sexu-, web-. Наприклад, baby-pensionato (той, хто вийшов на пенсію до 50 років), baby-sitter (няня), bioagricoltura (біологічне сільськогосподарське виробництво), biochip (чип з органічним матеріалом), euro-zona (єврозона), e-book (портативний комп'ютер), informatico (спеціаліст з інформатики), netcompany (компанія Інтернет).

Є багато складних слів, де в якості другої частини використовуються англійські слова boom, killer, record, наприклад: vendite-boom (торговий бум), bio-boom (бум біопродуктів), batteriokiller (бактерія-вбивця), nebbiakiller (туман-вбивця), affluenzarecord (рекордна участь у виборах), follarecord (величезний натовп) та інші.

Багатозначні словосполучення з прикметниками digitale (цифровий), dipendente (залежний), elettronico (електронний), etico (етичний), intelligente (розумний), selvaggio (дикий) та з іменниками без прийменника: spazzatura (сміття, відходи), tvspazzatura (халтурне телебачення), lumaca (равлик)-trenolumaca (повільний потяг).

Надзвичайно продуктивною є модель словосполучень дієслово + іменник: ammazzare > ammazzacultura (вбивця / вбивство культури), bloccare > bloccasterzo (протиугінний пристрій), sorpire > sorprisedile (чохол сидіння), mangiare > mangianastris (касетний магнітофон), portare > portalettere (листоноша), salvare > salvagente (рятувальний круг), spraccare > spraccalegna (дрворуб), tagliare > tagliaboschi (лісоруб).

Деякі неологізми викликають протест пуристів, наприклад, слово paninoteca (за моделлю biblioteca, cineteca), а слово discoteca спокійно ввійшло в мову і прижилось. Часто неологізми-терміни входять в мову в декількох варіантах: так із словосполучень polverifini, polverisottili, polverikiller, polverisospese, саме polverisottili має більш частотне використання.

Ще один приклад синонімічних словосполучень: fascicolodifabbricato, librettodelfabbricato, librettocasa. Цікавою є і поява синонімії англійського слова поруч з суто італійською калькою librodigitale, libroelettronico (цифрова книга).

Велику частину неологізмів складають кальки-переклади [6] словосполучень: aiutoumanitario, bollaspeculative, commercioelettronico, dolcemorte, finanzaetica, fuocoamico, geneticamentemodificato, guerrapreventive, inquinamentozero, paesecanaglia, pilloladelgiornodopo та інші.

Цікавим є явище утворення двоскладних слів від скорочень Tv (televisione) > tivu *m*, tivvu, Tg (telegiornale) > tiggì *m*, Ds *m pl*. (Democratici di Sinistra) > diesse *m pl*.

Слід відзначити також збагачення полісемії слова. Наприклад, нові значення старих слів: campana = contenitore per la raccolta differenziata dei rifiuti umani (ha la forma di campana); forchetta = forbici, differenza; pianista = deputato del Parlamento che vota con le due mani (per se e per un deputato assente); triciclo = unione di tre partiti di sinistra.

Один із найвідоміших італійських журналістів, Еудженіо Скальфарі, в статті «Коли слова перестали говорити» наводить список слів, які втратили своє початкове значення, стерлися від ужитку, як старі монети, ускладнюючи діалог, спілкування між людьми. Так слово *egos*, яке в розмовній мові вживалось в значенні любов, вийшло із ужитку. Слово *trasgressione* (*qualsiasi comportamento che violi una norma morale*) втратило свій зміст, тому що зникли загальноприйняті норми поведінки. Нікого не здивує брита голова із фіолетовим ірокезом, ніхто не оглядається на хлопця із кільцем у носі.

Засоби масової інформації, і зокрема періодична преса, найактивніше реагують на суспільні процеси, віддзеркалюють їх. Вплив мас-медіа дуже великий на громадську свідомість. ЗМІ формують суспільну думку, визначають духовні цінності.

Загальновідомо, що в інформаційній сфері найсильніше виявляються процеси, які характеризують саме життя мовного організму і тут найбільше зосереджені інновації. І це природно, адже однією з основних функцій періодичних видань є інформативність, новизна.

Увага багатьох лінгвістів сьогодні прикута до мови сучасних італійських засобів масової інформації. Адже багатющим джерелом для дослідження новітніх тенденцій у розвитку сучасної літературної мови є мова ЗМІ і зокрема періодичних видань.

Саме завдяки періодичній пресі частина запозиченої лексики досить швидко освоюється, збагачується похідними утвореннями. Лексичні новації поповнюють загальний жаргон сучасної італійської мови. Розглянемо декілька прикладів:

1) *Calcioroli* – «Кальчаполі» (Корупційний скандал в італійському футболі в 2006 році, пов'язаний зі змовою команд-учасниць двох вищих дивізіонів чемпіонату Італії з футболу - Серії А і Серії В).

«Sono trascorsi dieci anni da quando esplose lo scandalo, ma Calcioroli non finisce mai». – «Минуло десять років з тих пір як вибухнув скандал, але Кальчополі ніколи не закінчиться». (*Calcio* 15/03/2016)

2) *Calmieratore*. Походить від слова «*calmierare*», що означає встановлювати тверді ціни і перекладається як «встановлювач цін».

«Un fattore calmieratore dei prezzi, come già segnalato, è sicuramente l'elevata promozionalità». – «Як раніше вже зазначалося, фактором встановлювача цін є, безумовно, розповсюджена реклама (промоція)». (*Instore* 03/02/2016)

3) *Canzonettaro* – «Пісенний любитель» або ж іншими словами «той, хто пише, виконує і обожнює пісні».

«Io sono un canzonettaro e ho cercato di comunicare delle sensazioni, come quel certo profumo di Lambrate che è di lì e di nessun altro posto e neppure di un'altra zona di Milano». – «Я – пісенний любитель і намагаюся говорити про сенсації подібні, незмінному запаху Ламbrate, який не можна більше ніде знайти, навіть в Мілані». (*La Repubblica* 18/06/2015)

4) *Casalinghitudine*. Цей неологізм перекладається як «домогосподарство», а також ще може мати таке значення як «стан будинку».

«Una cucina di territorio, tradizionale, sapientemente intrisa di casalinghitudine». – «Традиційна місцева кухня вміло приготовлена домогосподаркою». (Il mattino 20/12/2015)

5) Dealfabetizzazione – «Розповсюдження неписьменності». Утворено від слова «analfabetismo», що означає неписьменність з додаванням префікса de-. Такий неологізм і італійській мові з'явився через те, що багато людей, які не вміли ні читати, ні писати мали великий вплив на інших, і як результат неписьменність почала поширюватись.

«Il fenomeno della dealfabetizzazione colpisce in percentuali rilevanti Paesi tra i più svariati del mondo, anche Finlandia, Corea, Giappone, con sistemi di istruzione esemplari». – «Явище розповсюдження неписьменності вражає великі відсотки найрізноманітніших країн світу таких як Фінляндія, Корея, Японія, які мають зразкові системи освіти». (Corriere della Sera 21/05/2015)

6) Ecoscasa – «Екобудинок» (будинок може будуватися з екологічних продуктів навіть зі сміття чи бруду).

«Gli architetti danesi dello studio BIG si sono cimentati nella progettazione di una eco casa per vacanze in cui gli anziani possano trascorrere soggiorni attivi ed avventurosi». – «Датські архітектори компанії BIG наважилися на проект екобудинку для відпочинку, де люди похилого віку зможуть активно проводити свій час». (Rinnovabili 06/11/2015)

Отож, зробивши аналіз неологізмів італійської преси, слід зауважити те, що переважна їх кількість утворюється шляхом сполучення двох слів або ж шляхом афіксації – способом словотворення з використанням суфіксів (-zione, -mento, -ità, -ismo, -tore / -trice); -ante / -ente) та префіксів (con-, contro-, de-, dis-, re-, s-, sopra-, stra-, sub-, super-). Також дуже поширеним є процес запозичення іншомовних термінів (переважна більшість яких – з англійської мови), що як спосіб поповнення словника італійської мови, за продуктивністю посідає четверте місце.

Робота перекладача надзвичайно відповідальна. Адже від його професіоналізму залежить доля людей, сприятливий результат переговорів. Мова постійно поповнюється новими словами. Знаючи структурно-семантичні характеристики та вивчивши перекладацький аспект неологізмів перекладач зможе стати професіоналом у своїй справі, йти в ногу з часом, вільно володіти новими термінами.

При перекладі іноді буває важко знайти відповідні слова в іншій мові через те, що соціокультурні та історичні умови життя народу, мовою якого здійснюється переклад, не потребували певного слова. Це стосується, передусім, перекладу неологізмів, які вживаються для номінації певних предметів та концептів, наприклад, у сферах техніки, науки, політики або з метою *експресії* чи *персуасії* повідомлення [2]. Особливістю саме неологізмів є те, що вони здебільшого не фіксуються словниками. Та й саме визначення неологізму є відносним, оскільки тимчасові утворення у мові, які дуже часто бувають ще й оказіональними. Під час перекладу в окремих випадках доводиться застосовувати контекстуальні заміни чи описовий переклад.

У перекладі неологізмів, до яких відноситься фонова лексика, тобто яка відрізняється у мові оригіналу і мові перекладу лексичними фонами (значення слів різняться семантичними долями) використовується *приблизний переклад*. Це свідчить, що під час перекладу зберігається основне значення слова, проте у мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном. *Спосіб транслітерації* або *транскрипції* слід використовувати як найобережніше при перекладі, адже саме він призводить як до втрати цінності слова у мові мети так і до існування у мові декількох перекладів одного і того ж слова, що є небажаним. (*алетро, композитор, піаніно, соната, тенор, арія, віолончель*) *Калькування* – це спосіб перекладу, який найчастіше застосовується під час перекладу еквівалентних понять у двох мовах або для називання поняття, яке нещодавно з'явилося у мові.

Типовими помилками при перекладі є: пропуск справжніх неологізмів, заміна одного іншим, коментування несуттєвих ознак. Вагомий вплив на адекватну передачу прагматичного значення неологізму має особистість перекладача, його фаховий рівень, вікові характеристики тощо. Процес перекладу прагматичного значення лексичних новоутворень передбачає взаємодію трьох типів компонента значення слова, який охоплює прагматичний компонент адресанта, адресата та перекладача. Прагматичного ефекту можна досягнути за умови взаємодії зазначених типів прагматичного значення [4].

Можна упевнено сказати, що неологізми виникали і будуть надалі виникати у будь-якій мові, а італійська – не виняток. Людина розвивається, а тому і розвивається мова, якою вона спілкується, яку використовує у роботі та побуті. Виникнення нових технічних засобів, перебіг змін у суспільстві, розвиток тієї чи іншої нації завжди буде поштовхом для запозичень або виникнення нових слів та термінів у мові. Засоби масової інформації якнайкраще віддзеркалюють ці процеси, використовуючи чи не найпершими нову лексику. Очевидно, що мова газет та журналів відбиває загальну тенденцію розмовної мови, поширення в ній жаргонних, просторічних слів. Із молодіжного жаргону також потрапляють у мову періодики слова та словосполучення, що використовуються й надалі, стаючи широковживаними.

Література

1. Кучера Бози Л.В. Итальянско-русский культурологический словарь – СПб.: КАРО, 2005. – 400 с.
2. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974. – С. 45
3. Яковенко О. І. Дослідження проблеми визначення поняття “термін” / О. І. Яковенко // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 14, кн. 2. – С. 274–277.
4. <http://www.studfiles.ru/preview/4512414/>
5. «Da bandana a zapaterismo. Le parole per raccontare il 2004» («La Repubblica» 28.12.2004).
6. G. Adamo, V. Della Valle, opera citata, pagg. XX-XXI.